

В.П. Третяк (Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна, Україна)

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВИХОДУ УКРАЇНИ НА ТРАЄКТОРІЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто інституційний механізм державного регулювання соціальної сфери в Україні. Проведено аналіз соціальної сфери, який показав, що в 2011 р. досягнення макроекономічної стабільності й поступове економічне зростання сприяло стабілізації ситуації на ринку праці, підвищенню рівня життя населення та зниженню рівня бідності. Запропоновано ініціативи, що сприятимуть виходу України на траєкторію сталого розвитку.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна сфера, інституційний механізм, сталий розвиток.

Рис. 2. Літ. 15.

В.П. Третяк (Харьковский национальный университет
им. В.Н. Каразина, Украина)

ПРИОРИТЕТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ, КОТОРЫЕ СПОСОБСТВУЮТ ВЫХОДУ УКРАИНЫ НА ТРАЕКТОРИЮ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрен институционный механизм государственного регулирования социальной сферы в Украине. Проведен анализ социальной сферы, который показал, что в 2011 г. достижение макроекономической стабильности и постепенный экономический рост способствовали стабилизации ситуации на рынке труда, повышению уровня жизни населения и снижению уровня бедности. Предложены инициативы, которые будут способствовать выводу Украины на траекторию устойчивого развития.

Ключевые слова: социальная политика, социальная сфера, институционный механизм, устойчивое развитие.

V.P. Tretyak (Kharkiv National University
of V.N. Karazin, Ukraine)

SOCIAL POLICY PRIORITIES FACILITATING UKRAINE'S SHIFT TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article considers the institutional mechanism of state regulation of the social sector in Ukraine. An analysis is carried out demonstrating that in 2011 heading for macroeconomic stability and gradual economic growth promoted the stabilization of the situation at the labour market, increasing also to the population welfare and reducing the poverty rate. Initiatives are moved forward which would facilitate Ukraine's transition to sustainable development.

Keywords: social policy; social sector; institutional mechanism; sustainable development.

Постановка проблеми. Соціальну політику, в широкому розумінні, слід розглядати як сукупність теоретичних принципів і практичних заходів, що розробляються й реалізуються державними та недержавними органами, організаціями й установами і спрямовані на створення необхідних умов життєдіяльності, задоволення соціальних потреб населення, створення в суспільстві сприятливого соціального клімату. Відчувається потреба в дослідженні пріоритетів сучасної соціальної політики, систематизації й узагальненні підходів до вирішення теоретичних і прикладних питань, які сприяють виходу України

на траєкторію сталого розвитку, подоланню кризи в системі зайнятості та ринку робочої сили, створенню нових і збереженню існуючих робочих місць, розвитку професійного навчання працівників на виробництві, підвищенню дієвості заходів із реформування політики заробітної плати, врегулюванню проблем зайнятості членів особистих селянських господарств, пенсійного забезпечення, поглибленню адресної соціальної допомоги, стабілізації рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання побудови ефективної соціальної політики розглядаються в працях вітчизняних учених: В.М. Гейця [7], Т.М. Кір'ян [10], В.І. Куценко [11], Е.М. Лібанової [12], В.І. Новікова [13], С.В. Пютюнникової [15] та інших.

Мета дослідження – розкрити інституційний механізм державного регулювання соціальної сфери та запропонувати ініціативи щодо формування пріоритетів сучасної соціальної політики.

Основні результати дослідження. У теперішній час особливо актуальним стає питання про вибір стратегічних пріоритетів розвитку України. Очевидно, що ключовим напрямом довгострокової соціально-економічної політики держави є послідовне поліпшення якості й рівня життя населення на основі підвищення конкурентоспроможності національної економіки та її виходу на траєкторію сталого розвитку.

Згідно із Сучасним економічним словником [14, 376], соціальна політика – це політика, яка проводиться державою, курс дій щодо здійснення соціальних програм, підтримки доходів, рівня життя населення, забезпечення зайнятості, підтримки галузей соціальної сфери, запобігання соціальним конфліктам.

Соціальна політика формується і реалізується в процесі діяльності суб'єкта в особі державних структур, громадських організацій, органів місцевого самоврядування, а також виробничих та інших колективів. Реальні інститути та інструменти державного регулювання рівня життя використовуються неякісно за відсутності чітких орієнтирів підвищення рівня життя населення й національної моделі добробуту [10, 186].

Інституційний механізм державного регулювання соціальної сфери в Україні наведено на рис. 1.

Ефективність функціонування інституційного механізму державного регулювання соціальної сфери відображено в показниках розвитку. Аналіз соціальної сфери в Україні [6] виявив, що в 2011 р. досягнення макроекономічної стабільності та поступове економічне зростання сприяло стабілізації ситуації на ринку праці, підвищенню рівня життя населення та зниженню рівня бідності. Так, за останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України, за 2011 р. чисельність зайнятого населення, порівняно з 2010 р., збільшилася на 58,2 тис. осіб та становила 20,3 млн. осіб. Рівень зайнятості населення в середньому по Україні зріс з 58,5% до 59,2%. Чисельність безробітних у середньому за 2011 р. зменшилася на 52,9 тис. осіб і становила 1,733 млн. осіб. Рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці, знизився з 8,1% до 7,9% економічно активного населення (рис. 2).

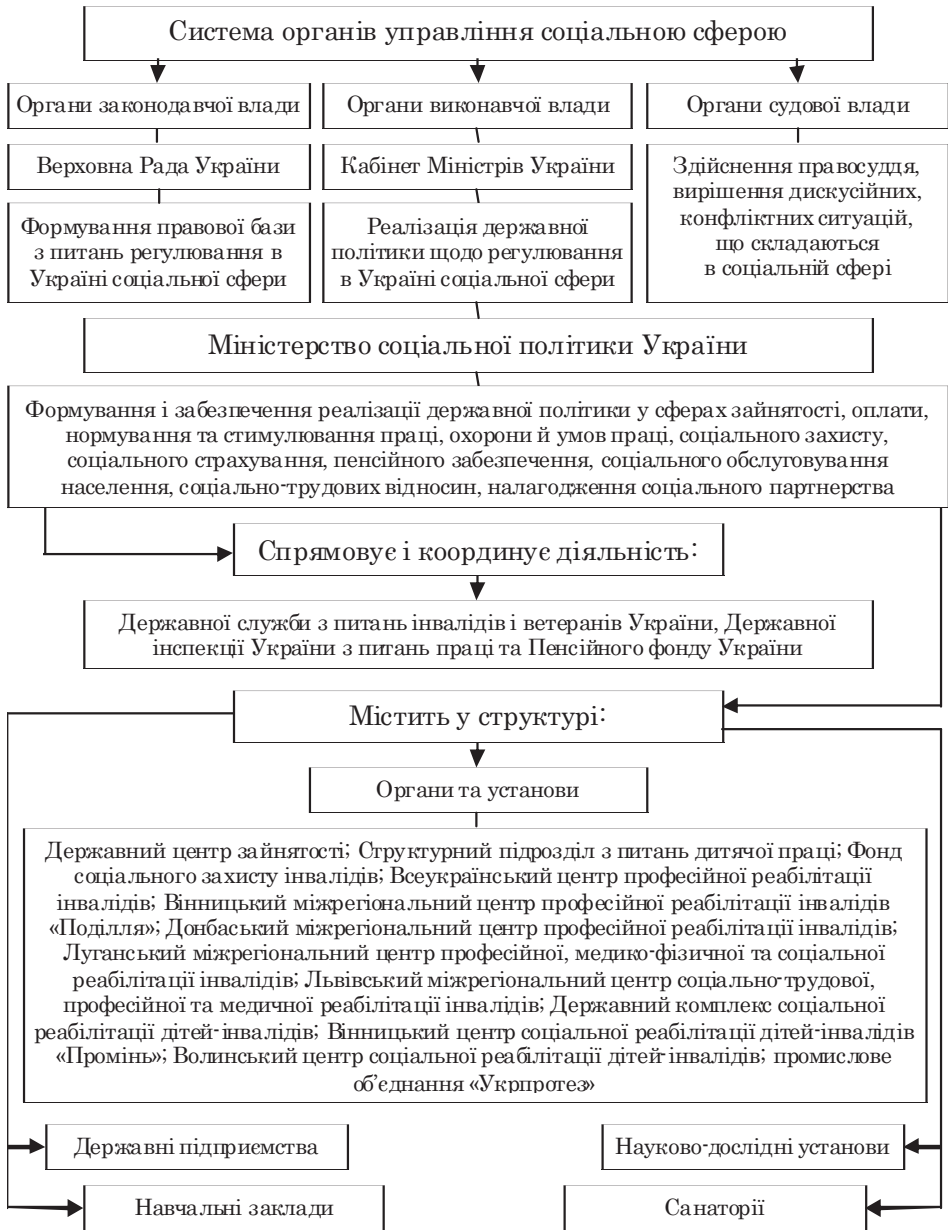

Рис. 1. Інституційний механізм державного регулювання соціальної сфери в Україні, складено за даними [9]

Зростанню зайнятості та скороченню безробіття значною мірою сприяло збільшення обсягів і підвищення ефективності соціальних послуг, які надаються населенню та роботодавцям державною службою зайнятості. У 2011 р. база даних державної служби зайнятості налічувала 1,2 млн. вакансій, з яких 62% було укомплектовано.

Рис. 2. Динаміка безробіття населення (за методологією МОП) України у 2004–2011 рр. [6]

З метою реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [3] в 2011 р. Державною службою зайнятості відкрито доступ до отримання громадянами соціальних послуг у будь-якому центрі зайнятості, незалежно від місця проживання чи перебування, зокрема пошуку належної роботи та працевлаштування, залучення до участі в оплачуваних громадських роботах, проведення професійної підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації. Так, у 2011 р. до професійного навчання за направленням служби зайнятості було залучено 215,6 тис. безробітних громадян (на 12,4 тис. осіб більше за рівень 2010 р.). Рівень охоплення профнавчанням зріс з 14,7% до 15,4%. У зазначений період до оплачуваних громадських робіт було залучено 363,0 тис. осіб (на 44,8 тис. більше, ніж у 2010 р.) [9].

В умовах розвитку процесів глобалізації держава є насамперед формою існування народу, нації, інструментом захисту прав та інтересів, умовою збереження й відтворення, функціонування й розвитку. Відставання у процесах формування ефективної моделі економічного розвитку соціальної спрямованості в умовах відкритості економічного простору, глобальної конкуренції та мобільності ресурсів призводить до втрати найбільш освіченої й економічно активної частини людського потенціалу через трудову міграцію [8, 35].

Суттєвим досягненням у розвитку соціальної політики держави слід вважати створення в Україні умов для розвитку соціального діалогу. На сучасному етапі активно вживаються заходи щодо запровадження на практиці ефективного співробітництва між органами виконавчої влади, профспілками й організаціями роботодавців. Соціальний діалог стає домінуючою ідеологією, основою реалізації державної політики у сфері створення умов для гідної праці, регулювання соціально-трудових відносин, забезпечення зайнятості, безпечних умов праці, організації соціального захисту населення тощо. Нині в Україні створені та діють 173 всеукраїнські профспілки й профоб'єднання та 22 всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців.

Відображенням ефективності соціальної політики держави є динаміка показників рівня життя населення. Аналіз доходів і витрат населення України [6] показав, що в 2011 р. номінальні доходи населення збільшилися на 13,6%

порівняно з відповідним періодом попереднього року. Реальний наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів і послуг (визначений з урахуванням цінового чинника), збільшився на 6,1%. Наявний дохід у розрахунку на одну особу в 2011 р. становив 21249,5 грн., що на 15,0% більше за рівень 2010 року.

Існування розвинутої системи соціальних стандартів, гарантій і нормативів є ознакою соціально спрямованої держави. Завданням такої держави є не лише закріплення їх у своїх нормативно-правових актах, а й виконання та реалізація на практиці. Згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» [1] державні соціальні гарантії в Україні було підвищено завдяки поетапному збільшенню прожиткового мінімуму. Це обумовило підвищення: мінімальної пенсії на 9,0% (з 734 грн. у грудні 2010 р. до 800 грн. у грудні 2011 р.); розміру мінімальної заробітної плати на 8,9% (з 922 грн. у грудні 2010 р. до 1004 грн. у грудні 2011 р.); розмірів державної допомоги малозабезпеченим сім'ям і сім'ям з дітьми, інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам.

З метою посилення соціального захисту осіб, які втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в 2011 р. державою було здійснено стійкий розвиток пенсійної системи на засадах збалансованості інтересів пенсіонерів і зайнятих трудовою діяльністю громадян. За даними Державної служби статистики України [6], з 1 січня 2012 р. мінімальний розмір пенсії становив 822 грн. Порівняно з 1 січня 2011 р. (750 грн.) розмір пенсії зріс на 9,6%. Середній розмір пенсії на 1 січня 2012 р. становив 1253,28 грн. Порівняно з 2011 р. (1151,93 грн.) відбулося зростання на 8,8%.

Важливим кроком до побудови соціально орієнтованої економіки є набуття чинності (з 1 жовтня 2011 р.) Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [2], яким передбачено збалансування солідарної системи пенсійного страхування та створення умов для запровадження II рівня пенсійної системи – обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, зокрема:

- встановлено максимальний розмір пенсії на рівні 10 прожиткових мінімумів для непрацездатних громадян (з 1 січня 2012 р. – 8220 грн.);
- зменшено розмір пенсії з 90% до 80% від заробітної плати для «спеціальних» пенсій (депутати, судді, прокурори, держслужбовці, помічники народних депутатів тощо);
- обмежено заробіток для призначення пенсії народним депутатам, суддям, прокурорам, військовослужбовцям сумою заробітної плати, на яку нараховується єдиний соціальний внесок, як для інших категорій пенсіонерів;
- встановлено призначення дострокових пенсій народним депутатам у разі закінчення їхніх депутатських повноважень – не за 2 роки до досягнення пенсійного віку, а за 1,5, як і для інших категорій пенсіонерів;
- передбачено підвищення пенсійного віку для чоловіків, що працюють на державній службі, до 62 років, починаючи з 2013 р., поступово, по півроку за рік [9].

Одночасно необхідно зазначити, що в Україні розвивається система недержавного пенсійного забезпечення. Загальна сума активів усіх недержавних пенсійних фондів станом на 31 грудня 2010 р. становила 1144,3 млн. грн., а

станом на 30 вересня 2011 р. – 1306,4 млн. грн. Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами на 30 вересня 2011 р. становила 558,3 тис. осіб [9].

Разом із підвищенням соціальних стандартів і гарантій для пенсіонерів, діяльність Міністерства соціальної політики України (МСПУ) спрямована на вирішення одного з найважливіших завдань – підвищення якості життя сімей, дітей і молоді, починаючи з вагітності матері, народження дитини, догляду за нею, а також допомоги найбільш вразливим верствам населення, зокрема: малозабезпеченим, багатодітним сім'ям; сім'ям, які виховують дітей-сиріт, і дітям, позбавленим батьківського піклування. Допомогу сім'ям з дітьми, відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», у 2011 р. отримували 2655,9 тис. осіб. Оздоровленням та відпочинком було охоплено 2 млн. 661 тис. дітей, що складає 63,0% від загальної чисельності дітей шкільного віку [9].

В Україні прийнято «Стратегію демографічного розвитку України на 2006–2015 роки», основним завданням якої є подолання демографічної кризи, поліпшення якості життя населення та збереження духовного потенціалу [5].

Пріоритетом в діяльності МСПУ залишається створення сприятливих умов життєдіяльності для 2,7 млн. осіб з інвалідністю. На сучасному етапі в системі МСПУ функціонує 209 реабілітаційних установ, а саме: 192 центри (відділення) соціальної реабілітації дітей-інвалідів, 12 центрів професійної реабілітації інвалідів, 5 установ змішаного типу та постійного й тимчасового перебування для інвалідів та дітей-інвалідів з розумовою відсталістю. У 2011 р. в цих реабілітаційних установах пройшли реабілітацію майже 17 тис. інвалідів і дітей-інвалідів [6].

Висновки. Пріоритетами сучасної соціальної політики, які сприяють виходу України на траєкторію сталого розвитку, подоланню кризи в системі зайнятості та ринку робочої сили, створенню нових і збереженню наявних робочих місць, розвитку професійного навчання працівників на виробництві, підвищенню дієвості заходів реформування політики заробітної плати, врегулюванню проблем зайнятості членів особистих селянських господарств, пенсійного забезпечення, поглибленню адресної соціальної допомоги, стабілізації рівня життя населення, є впровадження таких ініціатив:

1. У контексті розвитку зайнятості:
 - модернізувати трудове законодавство і законодавство про зайнятість населення;
 - підвищити територіальну мобільність робочої сили;
 - забезпечити збалансовану професійну підготовку і попит на робочу силу;
 - стимулювати економічну активність населення;
 - покращити якість робочих місць;
 - створювати робочі місця на підставі визначення пріоритетних галузей економіки;
 - ліквідувати неефективні робочі місця.
2. У напрямі розвитку робочих місць:

- зосередити увагу на галузях, що визначають життєзабезпечення населення, використовуючи наявні продуктивні сили й обіговий капітал виробничої сфери;

- зосередити увагу на розвитку наукомістких галузей, переозброєнні промисловості і сільського господарства, засобів зв'язку, інвестуванні в малий і середній бізнес.

3. Щодо збереження наявних та створення нових робочих місць:

- запровадити комплекс заходів із надання державної підтримки підприємствам, які в умовах підвищення вимог до конкурентоспроможності продукції вживають активні заходи задля збереження робочих місць і запобігання скороченню зайнятості;

- забезпечити оперативну розробку, оновлення й впровадження в навчальний процес стандартів і програм професійної підготовки, які відповідають паспортам типових робочих місць і посад для забезпечення швидкого комплектування працівниками та досягнення високої соціально-економічної ефективності зайнятості на новостворених робочих місцях.

4. У напрямі розвитку професійного навчання на виробництві:

- створити спеціальні (міжгалузеві і міжрегіональні) фонди фінансування професійного навчання працівників;

- розробити консолідовану політику представників адміністрації, кадрових служб і профспілок підприємств щодо максимального збереження та підвищення кваліфікації працівників на виробництві;

- здійснювати випереджаючими темпами (відповідно до розвитку виробництва) професійне навчання працівників підприємств;

- посилити взаємозв'язок між роботодавцями і службами зайнятості, зокрема, в аспекті перенавчання вивільнених працівників за кошти Фонду зайнятості населення, а також за кошти фізичних і юридичних осіб з обов'язковим працевлаштуванням після проходження навчання.

5. У контексті розвитку соціальної політики щодо заробітної плати:

- змістити акценти на договірне регулювання заробітної плати;

- запровадити на законодавчому рівні «мінімальний стандарт оплати праці», параметри якого за певними видами економічної діяльності мають бути предметом переговорів між профспілками і роботодавцями та враховуватимуть різні класи праці (залежно від складності й напруженості);

- підвищити рівень оплати праці працівників бюджетної сфери (медиків, педагогів, науковців та працівників соціальної та культурно-освітньої сфери) з метою створення кадрового потенціалу;

- внести зміни до нормативно-правових актів України щодо уніфікації стимулюючих виплат працівникам різних галузей бюджетної сфери;

- розробити методики з визначення критеріїв і підходів віднесення посад працівників бюджетної сфери до певних розрядів єдиної тарифної сітки з урахуванням складності праці, професійної кваліфікації та ділових якостей працівників;

- забезпечити гідні й безпечні умови життя та праці, зростання добробуту громадян.

6. Щодо розвитку соціальної політики у сфері пенсійного забезпечення:

- підвищити рівень заробітної плати в реальному секторі економіки, що сприятиме підвищенню платоспроможності населення, підтримці вітчизняного товаровиробника та збільшенню надходжень до соціальних фондів;

- розробити нормативно-правовий механізм виведення заробітної плати з «тіні».

7. У напрямі поглиблення адресності системи державної соціальної допомоги:

- затвердити зміни до Методики обчислення сукупного доходу родини для всіх видів соціальної допомоги (зокрема, при обчисленні сукупного доходу слід враховувати фактично отриману (замість нарахованої) заробітну плату та виплати, які передбачені системою оплати праці, тобто без внесків до страхових фондів).

8. З метою стабілізації рівня життя населення:

- привести у відповідність до світових стандартів рівень життя українських громадян; розробити та законодавчо впровадити систему перспективних соціальних стандартів рівня і якості життя;

- посилити адресну соціальну допомогу, насамперед у соціально неблагополучних регіонах, де рівень життя населення значно нижчий за середній;

- провести регіональну соціальну політику, більш повно використовувати виробничий потенціал регіонів;

- запобігати зниженню рівня життя населення завдяки подоланню інфляції, збереженню стабільних цін, переходу до жорсткої бюджетної політики, корегуванню заробітної плати та пенсій на рівень інфляції;

- стимулювати мотивацію до трудової та підприємницької діяльності, становлення середнього класу;

- визначити загрози соціальній безпеці держави та розробити системні заходи задля їх подолання;

- розвивати соціальну інфраструктуру, створити сприятливі умови для виховання, освіти, духовного розвитку дітей та молоді;

- активізувати соціальну роль держави, розвинути механізм взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері;

- гармонізувати відносини між різними соціальними групами;

- пріоритетами соціальної політики держави визначити: демографічну політику, охорону здоров'я і духовний розвиток, освіту та професійну підготовку, зайнятість населення, соціальний захист населення.

1. Про Державний бюджет України на 2011 рік: Закон України від 23.12.2010 №2857-VI // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закона України від 8.07.2011 №3668-VI // zakon1.rada.gov.ua.

3. Про затвердження Національного плану дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 27.04.2011 №504/2011 // zakon1.rada.gov.ua.

4. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 №1008 // zakon1.rada.gov.ua.

5. Про затвердження Стратегії демографічного розвитку України в період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2006 №879 // zakon1.rada.gov.ua.

6. Аналіз доходів та витрат населення України // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

7. *Гесць В.М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. – К.: НАН України. Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. – 864 с.

8. *Горкіна Л.П.* Досвід та шляхи підвищення ефективності реалізації людського потенціалу в трансформаційній економіці України // Вісник економічної науки України.– 2009.– №2. – С. 29–35.

9. Зміни, які відбулися з прийняттям Закону 3668 // Міністерство соціальної політики України // www.mlsp.gov.ua.

10. *Кір'ян Т.М.* Соціальна політика в умовах фінансово-економічної кризи // Вісник економічної науки України.– 2009.– №2(16). – С. 176–186.

11. *Куценко В.І.* Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія / РВПС України НАН України. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. – 818 с.

12. *Лібанова Е.М.* Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку XXI ст. // Демографія та соціальна політика.– 2008.– №1. – С. 9–22.

13. *Новіков В.І.* Проблеми реалізації державної політики регулювання доходів населення // Економіка України.– 2002.– №9. – С. 66–71.

14. *Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б.* Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 480 с.

15. *Тютюнникова С.В., Симкина Н.В.* Семья в новых сферах занятости переходной экономики // Европейський вектор економічного розвитку.– 2012.– №2. – С. 335–338.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2013.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД **НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ**

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Управління інноваційною діяльністю в економіці України: Колективна наукова монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2008. – 116 с. Ціна без доставки – 18 грн.

Монографія присвячена управлінню інноваційною діяльністю в економіці України. В основу викладу матеріалу монографії покладені багаторічні дослідження науковців в галузі економічної теорії, фінансів та банківської справи, які були апробовані на сторінках авторитетного журналу «Актуальні проблеми економіки» в 2004–2007 роках. В монографії обґрунтовано основні інноваційно-інвестиційні напрямки та проблеми розвитку економіки України та управління даними процесами.